

Introducerende note til fagforeningstemaet

Erling Havn

I de to artikler af h.h.v. Christoph Deutschmann og Jürgen Hoffman, som Kurasje publicerer i dette nummer, tages nogle temaer op, som har spillet en meget underordnet rolle i den danske venstrefløjs fagforeningsdiskussion i de senere år. Temaerne i denne diskussion har været indkomstpolitik, ØD og på det seneste også beskæftigelsesforanstaltningerne, hvilket har medført, af fagbevægelsen overvejende er blevet bragt på banen, som et led i en diskussion af forskellige former for styringspolitikker.¹

Denne vinkel i fagforeningsdiskussionen er naturligvis blevet dominerende p.g.a. de faktiske ændringer, der i de senere år er sket i forholdet mellem fagbevægelse og stat. Men fokuseringen på relationen fagbevægelse – stat har i en vis forstand blokeret for en mere sammenhængende fagforeningsanalyse, og dermed også for en videreudvikling af denne analyse. Diskussionen bliver stadigvæk hængende i spørgsmålet integration/ikke-integration, nu blot i den statslige økonomiske politik.

Selv om de senere års fagforeningsdiskussion derfor har indeholdt en vis systematisk empiribearbejdning, har den ikke bragt os væsentligt længere i forståelsen af den faglige organiserings grundlag og udviklingsbetingelser. Eller formuleret på en anden måde: endnu har fagforeningsdiskussionen ikke bragt os meget nærmere en forståelse af, hvorledes den systematiske analyse af kapitalens reproduktionsproces og den systematiske analyse af lønarbejdets reproduktion skal formidles.

Den grundlæggende fagforeningsanalyse indskrænker sig i al væsentlighed til en konstatering af, at fagforeningerne søger at begrænse konkurrencen mellem arbejdskraftsælgerne, samt at denne begrænsning er en forudsætning for en sikring af lønarbejdernes eksistens. Ibsen og Jørgensen har formuleret dette standpunkt kortfattet og præcist: »Såfremt kapitalens despoti ikke blev imødegået gennem den bevidste og organisatoriske modstand, ville lønarbejderen ikke have mulighed for at reproducere sig socialt.«²

I denne fagforeningsforståelse er den organiserede modstand ikke blot givet med kapitalismen, den er simpelthen kapitalismens forudsætning, et imperativ: uden organiseret modstand ingen lønarbejdere og uden lønarbejdere (naturligvis) ingen kapitalisme. Man bliver her præsenteret for arbejderorganiseringen som en nødvendighed, men hvordan og i hvilken

forstand? Vil kapitalismen gå i opløsning uden en fagorganisering, fordi den vil udrydde sit eget grundlag? Tesen om, at lønarbejdernes eksistens kun kan sikres gennem en arbejderorganisering, holder ikke til en historisk/empirisk prøvelse. I alle kapitalistiske samfund har arbejderklassen eksisteret i en længere periode uden en organiseret arbejderbevægelse, og organiseringsniveauet er stadigvæk meget lavt i adskillige højtudviklede kapitalistiske samfund. Deutschmann kan f.eks. i sin artikel påpege, at det ikke var den eksistenstruede del af proletariatet, der i forrige århundrede dannede fagforeninger. Det var tværtimod de arbejdere, hvis »frivillige medvirken« kapitalerne var afhængige af.

Problemet i den her meget kort opridsede fagforeningsanalyse er, at den betragter den nordeuropæiske fagforeningstradition for givet og alt for hurtigt gør den til en kapitalistisk nødvendighed.

Christoph Deutschmann (og mere indirekte også Jürgen Hoffmann) bruger industrisociologiens tese om det segmenterede arbejdsmarked til at bryde denne fagforeningsforståelse op. Deutschmann påpeger kapitalens afhængighed af arbejdernes frivillige »medtænken« og vil dermed vise, at arbejdskraften ikke kan sælges uafhængigt af personen. Det er ikke kun et problem for arbejdskraften, det er det også for kapitalen. Denne personbundethed gør arbejdskraften til en »ufuldkommen« vare, og med denne ufuldkommenhed må nødvendigvis også konkurrenceformerne være »ufuldkomne«. Det er ikke umiddelbart givet, uanset organiseringen, at lønarbejderreproduktionen følger kapitalvaloriseringskrav. I og med nemlig, at valoriseringen kun er mulig over den menneskelige arbejdskraft, er kapitalismen underlagt et lønarbejdereksistenssikringsimperativ. Formningen og tilfredsstillelsen af lønarbejderens »personlige«-socialøkonomiske behov er netop bestemt af det antagonistiske forhold mellem kapitalvaloriseringsimperativet og livsopretholdelsesimperativet.³

Med en sådan formulering kommer man så at sige bag om fagforeningsanalysen til en diskussion af lønarbejderreproduktionens antagonistiske karakter, og dermed til det egentlige grundlag for en historisk analyse af arbejderklassens organiseringsformer.

Det kan forekomme mærkværdigt at de to artikler med lidt forskellig vægtning anvender segmenteringsbegrebet til en differentiering og videreudvikling af den marxistiske fagforeningsanalyse. Segmenteringsbegrebet er jo udviklet af den neoklassiske økonomiske teori i en slags selvkritik.

Imidlertid minder den marxistiske konkurrencebegrænsningsforståelse en del om den neoklassiske forståelse, alle de politiske forskelle til trods.

Spørgsmålet er så om Deutschmann og Hoffmann bliver fanget af dette segmenteringsbegreb, og om den teknologiudvikling de forudsætter kan overføres til danske forhold. Det må en nærmere diskussion af artiklerne afklare.

1. Der er i Danmark skrevet et ganske stort antal artikler og bøger om fagbevægelse og indkomstpoltik, fagbevægelse og selektiv kapitalstyring osv. Som eksempel på nogle meget forskellige tilgange til analysen af disse problemer kan nævnes:
 - Klaus Nielsen m.fl.: Krise for arbejderbevægelsens udviklingsmodel
- behov for en alternativ økonomisk politik
RUC 1979
 - Bjørn Meidell m.fl.: Fremtidens Danmark. Fagbevægelse og fagopposition i 70'erne.
København 1978
 - Flemming Ibsen og Henning Jørgensen: Fagbevægelse og stat. bd. I/II, København 1979
 - Nils Bredsdorff m.fl.: Indkomstpoltik og kapitalakkumulation i Danmark. Kurasje nr. 17,
København 1978.Fælles for disse analyser er det imidlertid, at vurderingen af fagbevægelsen i høj grad er afhængig af vurderingen af perspektivet i de forskellige politikker.
2. Flemming Ibsen og Henning Jørgensen: Fagbevægelse og stat, bd. 1 s. 55 Tilsvarende formuleringer kan findes i Erik Christensen: Konflikter mellem faglærte og ufaglærte arbejdere, Aalborg 1978, samt i en række andre bidrag.
3. Jfr. hertil Hubert Heinelt inspirerende analyse i hans bog Arbeiterbewegung und Sozialpolitik – Lösungsformen der Reproduktionsprobleme der Arbeiterschaft, Hannover 1980, samt Bernhard Blankes forord til denne bog.